

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Kuntien ja hyvinvointialueiden toiminta ikääntyneiden asumisessa ja asumispalveluissa - IKÄHYVIS

27.10.2022 | Marika Koramo, Katariina Välikangas
ja Sari Pitkänen

1. Kustannusvaikuttavat toimenpiteet

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Kustannusvaikuttavuuden määrittelyä

- **Kustannusvaikuttavuus:** vaikuttavuuden suhde kustannuksiin, jotka vaikutuksen aikaansaamiseksi ovat syntyneet
- **Vaikuttavuus:** kuinka hyvin tietyllä toiminnalla onnistutaan saavuttamaan halutut tulokset ja vaikutukset
 - Kustannusvaikuttavuutta ja vaikuttavuutta käytetään synonyyminä ja ristiin
 - **Vaikuttavuuden** avulla pystytään arvioimaan, millaisia vaikutuksia saadaan aikaan erilaisilla panoksilla (esim. kuntien toimenpiteet ja ratkaisut ikääntyvien asumisen kehittämisessä)
 - **Pitkäjänteisyys ja kestävyys** (esim. strategiset pitkänajan tavoitteet ja toimintakäytänteet niiden saavuttamiseksi)
- **Tarkasteltaessa ikääntyneiden asumisen kehittämistä kustannusvaikuttavien toimintamallien tutkimisessa ei ole olemassa valmiita tilastollisia mittareita**
 - **hyödynnetään monipuolisia tutkimusmenetelmiä ja saatavilla olevia aineistoja (case-studyt, haastattelut, kuulemiset ja dokumenttianalyysi).**
- Kustannusvaikuttavuuden tarkastelu toteutetaan seuraavaksi esiteltyjen teemojen kautta

Ikääntyneiden oma suunnittelu ja ennakointi

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
<p>Ikäihmiset aktivoidaan hyvissä ajoin suunnittelemaan omaa asumisen tulevaisuuttaan: asumisen keskeisyys hyvinvoinnin lähtökohtana</p> <p>-> tarjolla on tietoutta, tukea ja vaihtoehtoja, myös rahoitukseen</p> <p>-> kunta mahdollistajana oman ikääntymisen suunnittelussa</p>	<p>Ikääntyneiden asumiseen liittyvä ennakointi ja varautuminen ovat työtä niiden ikääntyneiden eteen, jotka eivät vielä tarvitse tukea tai palveluita.</p> <p>-> Huomio (palvelu)tarpeiden etsimisen näkökulmasta ennaltaehkäisyyn</p> <p>-> Eläköityvillä noin 20-30 vuotta laadukkaan asumisen tarpeita normaaleissa asumisympäristöissä</p>

Asuntopolitiikka ja sen kehittäminen

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
<p>Asuntopoliittisen ohjelman päivitys lainsäädäntö 2023 huomioiden -> ikääntyneiden asumisen suunnittelu pidemmällä aikavälillä kunnassa ja alueella.</p>	<p>Asunto-ohjelmat ovat työväline, jolla hyvinvointialueen kunnat voivat miettiä erikseen ja yhdessä, miten ikääntyneiden asuminen tullaan tulevaisuudessa alueella toteuttamaan.</p>
<p>Koko kuntaa koskeva ikäystävällisen asumisen ja asuinalueiden suunnittelu: -> yhdyskuntarakenne, ikääntyneiden sijoittuminen, arki- (kauppa, apteekki) ja hoivapalveluiden sijoittuminen, rakennuskanta, uudis-, täydennys- ja korjausrakentamisen mahdollisuudet, info, ohjaus ja neuvonta sekä selvitetään ikääntyneiden omat toiveet</p>	<p>Vetovoimaista asumista ikääntyneille: suurin demografinen kuntien toimintaympäristöä muovaava tekijä tulevaisuudessa -> kokonaissuunnittelu -> miten ja minne ikääntyneiden asumisessa kannattaa panostaa (palvelukorttelit, asunnot, hybridikohteet, ikäystävällinen aluesuunnittelu ja liikenneinfra).</p>

Kuntien ja kuntayhtymien toimenpiteet kotona asumisen tukemiseksi

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Yhteinen strategiatyö, yhteiset tavoitteet ja suunnitelmat sekä asumisen tarkastelu seudullisena	Yhteisiin linjauksiin ja yhteistyöhön sitoutuminen keskeistä -> mahdollistaa yhdessä tehtävän ennakoinnin ja varautumisen -> luo jämäkkyyttä ja yhteistä tarinaa toimenpiteiden toteutumiseksi
Jatkuva vuoropuhelu asumiseen liittyvistä asioista hyvinvointialueiden ja kuntien välillä	Mahdollistaa -> reagoimisen muuttuviin tarpeisiin -> palvelurakenteen sovittamisen kuntien päätöksiin
Johtamisrakenteet ja nimetyt vastuutahot sekä asumisen tarkastelu seudullisena	Sekä hyvinvointialueella että kunnissa on nimetty vastuuhenkilöt asumisen suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen Ikääntyneiden asumisen alueellinen suunnittelu ja välimuotoisen asumisen ratkaisut (kuntien sisäinen ja seudullinen yhteistyö) Asumisesta pois hoivan painottamisesta -> selkeät tavoitteet ja toimenpiteet
Tietojohtaminen, yhteiset tietovarannot on suunnitellusti toteutettu	Strategiatyö ja suunnittelu perustuvat eri lähteistä kerättyyn tietoon ja todennettuihin tarpeisiin mahdollistaen myös suunnittelua pidemmälle aikavälille (mm. paikkatietojärjestelmää sekä asumisen suunnitteluun tarvittavaa tietoa)

Kuntien ja kuntayhtymien toimenpiteet kotona asumisen tukemiseksi

Toimenpide

Toteutetaan hybridiasumista, jossa huomioidaan

- ikäspesifit asunnot, yhteisöllinen asuminen, ympärivuorokautinen asuminen ja niiden yhdistelmät sekä joustavat palvelut
- suunnittelussa on huomioitu lisääntyvä muistioireisten joukko
- asumista ja erilaisia tuki-, ja hoivapalveluita on tuottamassa myös kolmannen ja yksityisen sektorin toimijoita

Suunniteltu **asuinympäristöjen kehittäminen palveluiden näkökulmasta**

- > asunnosta sopivan kävelymatkan päässä ovat kauppa-, apteekki- ja esimerkiksi kahvilapalvelut
- > pääsy muihin palveluihin on mietitty saavutettavaksi julkisella liikenteellä

Perustelu (vaikuttavuus, pitkäjänteisyys)

Tässä asumisen mallissa toteutuu aging-in-place, design-for-all ja spatial planning ikääntyneitä palvelevalla tavalla
-> **myös lisääntyvät muistioireiset on huomioitu.**

Hybridiasumisen yhteyteen luodaan **vetovoimaista asumista**, joka kutsuu ikääntyviä muuttamaan jo hyvissä ajoin.

Hybridiasumisen sijoittaminen **muun asutuksen joukkoon** varmistaa sen, että asumisympäristö palvelee kaikenikäisiä.

Näin mahdollistetaan kotona asumista samalla, kun esimerkiksi asiointi kaupassa tai kahvilassa kutsuu **ylläpitämään toimintakykyä**. Pääsy hyvinvointi-, hoiva- ja hoitopalveluihin tarvittaessa on varmistettu.

Kuntien ja kuntayhtymien toimenpiteet kotona asumisen tukemiseksi

Toimenpide

Suunniteltu asuinympäristöjen kehittäminen liikkumisen näkökulmasta

-> asuinympäristössä on huomioitu turvallinen liikkuminen, esteettömät kulkureitit, valaistus, ympärivuotinen kunnossapito sovitulla reiteillä ja niillä aina varmasti olevat levähdyspenkit, saavutettava luonto ja harrastukset, kaiteet..

Suunniteltu asuinympäristöjen kehittäminen muistiystävällisyyden näkökulmasta

-> keskeisiä ympäristössä huomioitavia asioita: turvallisuus, hahmotettavuus, ohjaavuus ja informatiivisuus. Muistioireiset tarvitsevat visuaalisesti erottuvia kiintopisteitä, selkeyttä, viitoituksia ja kuvallisia ohjeita

Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)

Varmuus pärjäämisestä kutsuu liikkumaan.

Turvallinen ja esteetön ympäristö on myös kaikille ikäryhmille hyvä asuinympäristö.

Monimuotista integroitua asumista on mietitty muistisairaille, samalla on huomioitu asuinympäristöjen suunnittelussa kasvava muistioireisten määrä ikääntyneiden määrän lisääntyessä.

Kehittyvät muistiasumisen mallit varmistavat muistioireisten hyvinvointia.

Kuntien ja kuntayhtymien toimenpiteet kotona asumisen tukemiseksi

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Suunniteltu palvelubussi- tai vastaava infrastruktuuri, joissa mahdollisuus kutsujärjestelmien käyttämiseen -> mallia laajennetaan huomioiden haja-asutusalueet (ja kylätoimijoiden tuottamat mallit) sekä seudullisuus	Järjestelmä mahdollistaa saavutettavuutta asuinpaikasta riippumatta lisäten kotona asumisen mahdollisuuksia ja hyvää elämää.
Asukasryhmien segmentaatio mm. RAIn avulla huomioiden muistisairaat -> hyödynnetään asuinaluesuunnittelussa (hybridikohteet) sekä asumisen kehittämisessä (välimuotoinen asuminen, muistisairaat)	Mahdollistaa kokonaiskuvan erilaisista asumistarpeista sekä niiden suunnittelutarpeista. Hyötyä palvelutarpeiden täsmentämisessä, myös vähennettäessä palveluita.
Tilasto- ja paikkatietojärjestelmän hyödyntäminen asumisen suunnittelussa	Mahdollistaa kokonaiskuvan suunnittelun pohjaksi -> käytössä olevia tilastoja mm. kuntien omat tietokannat, Tilastokeskuksen Väestötilastopalvelut ja Suomen ympäristökeskuksen Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä

Asuntokanta ja sen kehittäminen

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Uudisrakentamista suunnitellaan vetovoimaiset ikääntyneille ja kaikille soveltuvat asuinympäristöt huomioiden	Selkeä suunnitelma 1. kutsuu ikääntyneitä muuttamaan hyvissä ajoin 2. luo pohjaa HVAn palveluverkon suunnittelulle ja tulevaisuudessa palvelutarpeiden ja palveluiden kohtaamiselle.
Täydennysrakentaminen mietitään huomioiden ikääntyneiden sijoittuminen kunnassa -> missä ikääntyvät asuvat nyt -> olemassa olevat arkipalvelut (kauppa, apteekki) -> muiden palveluiden saavutettavuus	Täydennysrakentamista mietittäessä mahdollistetaan laadukkaita asuntoja ja ikääntyneiden ei tarvitse toimintakyvyn aletessa muuttaa uusille asuinalueille -> mahdollisuus asua tutussa ympäristössä ja soveltuvassa asunnossa
Korjausrakentaminen aloitetaan käymällä läpi olemassa oleva rakennuskanta -> lisätään tiedottamista eri rahoitus- ja tukimuodoista sekä korjausavustusmahdollisuuksista (infot) -> ARA-tuotannon korjaamista ikääntyville soveltuvaksi	Ennakoivalla korjausrakentamisella voidaan suoraan vaikuttaa asumisen mahdollisuuksiin. Rakennuksien läpikäynti ja tiedottaminen lisäävät -> sekä laajojen peruskorjausten että pienten esteettömyyttä/turvallisuutta lisäävien korjausten toteuttamista -> tietoa rakennuksien purkutarpeista

Asuntokanta ja sen kehittäminen

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
<p>Perehdytään erilaisiin muuntojoustaviin välimuotoisen asumisen toteuttamismalleihin ja niiden sijoittamiseen suhteessa muuhun asujaimistoon ja palveluihin (benchmarkkaus)</p> <p>Suunnitellaan niiden sijoittumista kunnan alueelle.</p>	<p>Välimuotoisen asumisen suunnittelu osana kunnan muuta asumisen suunnittelua mahdollistaa laadukasta asumista toimintakyvyltään eriasteisille ikääntyneille. Samalla tulee huomioiduksi</p> <ul style="list-style-type: none">-> yhteisöllisyyden tarpeet-> asumisratkaisujen keskeinen tai soveltuva sijainti-> kytkeytyminen ikäystävälliseen lähiympäristöön ja sen palveluihin
<p>Hissien lisääminen soveltuviin kerrostaloihin</p> <ul style="list-style-type: none">-> tehdään hissikartoitus, perustetaan hissiryhmä tai vastaava asiantuntijuutta omaava taho, joissa riittävä osaaminen rakentamiseen ja rahoitukseen sekä yhteistyöhön taloyhtiöiden kanssa-> otetaan käyttöön kuntien omat hissiavustukset	<p>Hissien lisääminen sellaisiin kerrostaloihin, joihin se eri näkökulmista katsottuna on järkevää, lisää talojen käyttömahdollisuuksia esteettömyyden lisääntyessä sekä arvoa.</p>

Asuntokanta ja sen kehittäminen

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
<p>Tuetaan systemaattisesti erilaisten asumisen hallintamuotojen syntymistä</p> <p>Maankäytön suunnittelun ja kaavoituksen aktiivinen rooli yhdessä asumisesta vastaavan tahon kanssa erilaisen asumisen ja hallintamuotojen asumisen mahdollistamisessa</p>	<p>Mahdollistetaan ja tuetaan asumisosuuskuntien, asumisoikeusasumisen, vuokra- ja omistusasumisen sekä erilaisten yhteisöllisten asumismallien toteutumista myös niitä yhdistellen samassa kohteessa</p> <p>-> mahdollistaa hyvää ja myös kohtuuhintaista asumista kunnan alueella henkilön tuloista tai varallisuudesta riippumatta</p>
<p>Luodaan esteettömiä aisti- ja kuntopolkuja</p>	<p>Mahdollistetaan liikkumista ja toimintakyvyn ylläpitoa kaikille</p>
<p>Otetaan käyttöön toimintakykyä ylläpitäviä innovaatioita</p> <p>-> parvekejumppa, rollaattoriratsia, aulakuntosalit..</p>	<p>Uudet ja vanhat toimintakyvyn ylläpitoon kohdistuvat innovaatiot luovat hyvinvointia ja synnyttävät uusia innovaatioita</p>

Yhteistyö vanhusneuvoston sekä kolmannen sektorin kanssa

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Vanhusneuvostojen uusien roolien huomiointi elinvoiman ja asumisen suunnittelijana ja tukijana	<p>Kun HVAn ja kuntien vanhusneuvostorakenteen yhteistyö on toimiva, vanhusneuvostoilla on mahdollisuus vaikuttaa asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen palvelujen kehittämisen kanssa käsikädessä.</p> <p>Kuntien vanhusneuvostot voivat keskittyä asuntopolitiikkaan, kunnan elinvoimaisuuden ylläpitoon sekä senioritalouden kehittämiseen</p>
Järjestötoimijat ja vapaaehtoistyö mietitään suunnitellusti osaksi hyvää ikääntyneiden asumisesta	<p>Kolmannella sektorilla on paljon toimintaa, joka tukee ikääntyneiden hyvinvointia ja asumista</p> <p>-> integrointi osaksi ennakointia ja varautumista asumisen suunnittelussa</p>

Yhteistyö vanhusneuvoston sekä kolmannen sektorin kanssa

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Järjestötoiminnan ja vapaaehtoistyön muuttuminen projektimaisemmaksi huomioidaan ja senkaltaisia toimintamalleja kehitetään ja tuetaan	Ihmiset haluavat sitoutua järjestötoiminnassa ja vapaaehtoistyössä enenevässä määrin kertaluonteisiin tai projektimaisiin tehtäviin. Ihmisiä saadaan sitoutettua ja löytyy myös lisää toimijoita/vapaaehtoisia.
Osallisuuden kehittäminen eri foorumeilla sekä asumisen huomiointi osana keskeisiä sisältöjä	Erialaisten foorumien toimet asumiseen liittyen vahvistavat asumisen kehittämistä (tiedon jakaminen, osallistuva suunnittelu ja asumista koskevat seminaarit sekä lausunnot ja palautteet + lähidemokratian vahvistuminen).
Varmistetaan, että ikääntyneillä, kolmannen sektorin toimijoilla ja vapaaehtoisilla on käytössä yhteisöllisyyttä mahdollistavia tiloja	Yhteisölliset tilat ovat tärkeitä, mutta yhtä tärkeitä ovat toimijat, jotka tuottavat yhteisöllistä toimintaa näihin tiloihin. Yhteisöllisyyden varmistaminen lisää sosiaalisen aktiivisuuden ja toimintakyvyn ylläpidon mahdollisuuksia.

Neuvonta ja ohjaus

Toimenpide

Info, ohjaus ja neuvonta –mallin suunnittelu HVAn ja kuntien yhteistyönä huomioiden

- > ikääntyneiden tarpeet
- > HVAn info, ohjaus ja neuvonta
- > kuntiin jäävä info, ohjaus ja neuvonta
- > seutukuntien/alueiden yhteistyö
- > muiden asumiseen liittyvien toimijoiden mukanaolo

Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)

Ikääntyneiden näkökulmasta neuvonta tuottaa tietoa oman asumisen suunnitteluun, korjauksiin sekä avustus- ja rahoitusmahdollisuuksiin.

Mallissa on suunniteltu erilaisten **prosessien omistajuudet** ja asiakaslähtöisten tarpeiden huomioimiseen **tarvittava yhteistyö**.

Kunnat tukevat ikääntyneitä omaehtoisen asumisen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Kunnat ohjaavat asumisen sijoittumista ja toimivat yhteistyössä rakennuttajien kanssa. HVA tuottaa palveluosuuden.

Teknologia

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Teknologisen infrastruktuurin kehittäminen keskenään kommunikoivaksi	Yhtenäinen teknologia HVAlla ja kunnissa mahdollistaa yhteisten asioiden hoitamisen
Teknologiaa kehitetään: osa rakennusta, turvallisuus, terveys ja hyvinvointi, yhteisöllisyys sekä arjen asioiden sujuminen	Teknologian tuottamat mahdollisuudet otetaan käyttöön ja osaksi kotona asumisen (erilaisten muotojen)tukemista
Etäpalveluiden ja etähoivan kehittäminen tukemaan kotona asumista.	Luotaessa etäpalvelukeskuksia panostetaan kotiin tarjottavien etäpalveluiden ja etähoivan toteuttamiseen.

Valtionhallinnon toimet

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Osallistuminen YMN ja STMn hankkeisiin sekä tutkimustiedon hyödyntäminen. Erilaista hyvistä käytännöistä jaetaan tietoa (benchmarkkaus) valtionhallinnon sekä Kuntaliiton kautta.	<p>Hanketyö ja tiedon hyödyntäminen vahvistavat ikääntyneiden asumisen kehittämisen tarvetta ja linjaavat kehittämistyötä.</p> <p>Niiden kautta jaetaan uusia ideoita ja esimerkkejä muiden toimenpiteistä.</p> <p>Kansalliset kehittämisfoorumit lisäävät vaikuttavuutta.</p>
ARAN rahoituskanavien, koulutusten sekä raporttien hyödyntäminen	<p>Asumisen kehittämistarpeita tulee tarkasteltua tarvelähtöisesti olemassa olevat toimijat huomioiden luoden pitkäjänteisen suunnitelmia.</p> <p>Prosessit selkeytyvät ja asumisen laatu säilyy tasavertaisena ja hyvänä.</p>
Asumisen kehittämisen kokonaissuunnittelu poikkihallinnollisena ja monitahoisena toimintana → valtionhallinnon edistämänä → hyvinvointialue-kunta –yhteistyössä → kunnan toiminnassa	<p>Asumisen ja sitä tukevien elinympäristöjen kehittäminen edellyttää suunniteltua ja johdonmukaista yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken.</p> <p>Tavoitteena resurssiviisuus, kaikkien vahvuuksien hyödyntäminen ja integrointi, toimivat ”välimuotoiset” palvelut/palveluketjut sekä siiloutumisen välttäminen.</p>

2. Toiminta ja yhteistyö ikäntyneiden asumisen yhdyspinnalla

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta
Statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet

Ikääntyneiden asuminen yhdyspintana

- Kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspinnoilla tarkoitetaan toimintoja ja tehtäväkokonaisuuksia, jotka kuuluvat kunnan tai hyvinvointialueen järjestämisvastuulle ja, joissa niiden onnistunut toteuttaminen edellyttää tiivistä yhteistyötä.*
- Ikääntyneiden asumisesta syntyy uusi kuntien ja hyvinvointialueen välinen yhdyspinta.
- Lainsäädäntö määrittää hyvinvointialueiden ja kuntien tehtäviä ja ohjaa myös yhteistyötä osittain: Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) tarkoittamiin sekä kunnan että hyvinvointialueen suunnitelmiin on sisällytettävä ikääntyneen väestön asumista koskevien tarpeiden ennakointi sekä niitä vastaavan asumisen kehittäminen.
- Lainsäädäntö jättää kuitenkin väljyyttä sopia yhteistyötavat ja rakenteet, joilla ikääntyneiden asumista jatkossa suunnitellaan yhteisesti.
- Yhdyspinnassa olevien toimijoiden roolit ja vastuut tulisi tunnistaa ja jokaiselle yhteistyön osa-alueelle nimetä vastuutahot hyvinvointialueen ja kuntien osalta.
- Käynnissä on kehitystyö, jossa on mahdollista luoda uudet toimivammat rakenteet ja nostaa uudet teemat strategiaan. Onnistunut integraatio= rakenteellisia uudistuksia + toiminnallisia uudistuksia**

*Kuntaliitto, Yhteisen johtamisen malli. **Airaksinen, 2022

Yhteistyön toteutus ikääntyneiden asumisessa - tilannekuva

- Tutkimuksen case-alueet ovat keskenään ja sisäisesti hyvin erilaisia sekä suunniteltujen johtamisrakenteidensa että perustettavaksi ajateltujen yhteisten rakenteiden osalta.
- Osa alueista on lähtenyt rakentamaan hyvinvointialuetta ns. tyhjältä pöydältä, osalla on jo yhteistyökokemusta seudullisesta sote-kuntayhtymästä. Alueilla, joissa seudullinen kuntayhtymä on vastannut sotepalveluista jo pidempään, uudistus vaikuttaa merkittävästi pienemmältä muutokselta.
- Yhdyspintatyö, yhteisen linjan aikaansaaminen ja toimenpiteiden suunnittelu ikääntyneiden asumisen kehittämisessä on tehtävä alueilla uudessa rakenteessa.
- Tietojohtamisen näkökulma on keskeinen ja useiden mielestä hyvinvointialueiden tehtävänä on tuottaa hyvinvointitietoa tietoa kunnille, myös asumiseen liittyen. Tietojohtamiseen liittyen onkin hyvä pohtia yhdessä, kuka tuottaa tietoa ja kenelle sitä raportoidaan. (esim. keskittäminen alueellisesti?)
- Tällä hetkellä kunnissa on epäselvyyttä erityisesti heille jäävistä vastuista ja usein kunnat eivät tiedä, miten panostaa asumisratkaisujen kehittämiseen.

Yhteistyön toteutus: Asumisen suunnittelu ja kehittäminen

- Strategiatyön yhteydessä yksittäisillä alueilla on linjattu tavoitteita esimerkiksi kotona asumisen ja asumispalveluiden kattavuuden suhteen.
- Jatkotyöskentelyssä kunnan rooli asuntopolitiikan ohjaamisessa on jatkossakin keskeinen, koska suurin osa ikääntyvien asumisen edellytyksistä luodaan kunnan toimesta.
- Valmistelutyössä on toistaiseksi kiinnitetty paljon huomiota esimerkiksi sotepalveluiden kiinteistöihin ja erilaisen palveluasumisen määriin. Useilla alueilla myös ikääntyneiden asumiseen liittyvä palveluverkkotyö on ajankohtainen.
- Asumisen suunnittelu tarvitsee tietoa ikääntyneiden asumistarpeista ja toiveista. Osassa kuntia on kartoitettu ikääntyneiden asumistarpeita, haluttuja asuinalueita sekä asumismuotoja.
- Osassa kunnista ikääntyneiden asumisen suunnittelu ja kehittäminen on jossain määrin tai kokonaan osoitettu kuntakonserniin kuuluvalla asumisesta vastaavalle vuokratyöyhtiölle tai säätiölle.
- Kunnilla ei välttämättä ole intressiä rakentaa tai omistaa tulevaisuudessa ikääntyneiden asumista, koska se tuo lisää kuluja kunnalle.

Keskeisiä haasteita

- Hyvinvointialueiden ja kuntien tulevat roolit ja vastuut ovat useille kuntien edustajille epäselviä. Kuntaliiton kyselyssä vain 14 % vastaajista piti asumiseen liittyvien asioiden työnjakoa selkeänä.
- Haasteita tuo joillakin alueilla myös suuri määrä erilaisia kuntia ja toimijoita. Joillakin alueilla kunnat ovat toimineet hyvin itsenäisesti sotepalveluiden tuottamisessa ja kaikissa kunnissa ei ole omaa vuokra-asuntotuotantoa.
- Kunnista tuodaan esiin, että hyvinvointialueiden kanssa täytyy käydä selkeä vuoropuhelu, miten asiat tullaan jatkossa hoitamaan.
- Kuntien huolenaiheet liittyvät mm. sote-palveluiden säilymiseen paikkakunnalla tai palveluiden huonontumiseen.
- Kuntayhtymien huolena on, että kunnissa ei nähdä sitä, että kunta hyötyy ikäihmisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn panostamisesta ja sen huomioimisesta.

Kustannusvaikuttavia toimia yhteistyön toteutuksessa

Toimenpide	Perustelu (vaikuttavuus, kestävyys, pitkäjänteisyys)
Yhteistyöfooromit linjausten suunnitteluun ja toimenpiteiden kehittämiseen ja toteuttamiseen	Toteutetaan poikkihallinnollisia työpajoja, joiden pohjalta mietitään tarvittavien yhteistyöfoorumeiden rakenteet ja sisältöalueet.
Ikääntyneiden asumisen huomiointi HYTE-työssä valmistauduttaessa vuoden 2023 lainsäädännön muutoksiin.	Luodaan malli, jossa asuminen on keskeinen osa HYTE-työtä. Vahvistaa kunnan ikääntyneiden asumisen suunnitelmatyötä että HVALle suuntaviivat kuntien suunnitelmat huomioivaan omaan suunnitelmaan.
Tiivis yhteistyö kuntakonserniin kuuluvan asumisesta vastaavan vuokraloyhtiön tai säätiön kanssa. Tulee ottaa mukaan laajempaan ikääntyneiden asumisen suunnitteluun.	Toimijat ovat tärkeitä esim. välimuotoisen asumisratkaisujen aikaansaamisessa. Yhteistyö soten kanssa on keskeinen, koska sote linjaa tavoitteet mm. välimuotoiselle asumiselle.
Sovitaan yksityisten palveluntuottajien sekä järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön malli	Kaikki asumisen toimijat integroidaan yhteistyöhön, jotta vältytään päällekkäisyyksiltä ja toimitaan resurssiviisaasti hyödyntäen olemassa oleva osaaminen.

Millaista yhteistyötä kuntien ja hva:n välillä tarvitaan?

Suunnittelu yhteistyö

- Suunnitelmat toimenpiteistä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi sisältäen asumisen tarpeiden ennakoinnin sekä tarpeisiin vastaamisen
- Hyte-työ (ikäntyneiden asuinympäristöt, yksinäisyyden ehkäisy, kohtaamispaikat)
- Alueellinen suunnittelu välimuotoisen asumisen ratkaisuista, kattavuudesta ja tulevaisuuden tarpeista
- Yhteiset suunnittelufoorumit: poliittinen taso, johdon ja viranhaltijoiden taso ja ikääntyneet

Strategiavalmistelu

- Yhteinen strategiatyö ja työnjaon suunnittelu
- Strategioiden ja suunnitelmien yhteensovittaminen
- Hyvinvointialueen ja kuntien rooli asumisratkaisujen mahdollistajina -> erilaisten asumisratkaisujen hyödyntäminen
- Ikäihimisten omaehtoisesta asumisen suunnittelun tukeminen

Palveluverkon suunnittelu

- Palveluverkko ja suhde kunnan omaan kehittämistyöhön
- Lähipalvelut ja saavutettavuus
- Yhteistyö järjestöjen ja yritysten kanssa
- Suhde kuntien asuntopolitiikkaan ja maankäyttöön

Toimenpiteisiin liittyvät roolit ja vastuut

- Ikääntyneiden asumiseen liittyvä info, ohjaus ja korjausneuvonta
- Järjestökentän tuki ja järjestöjen rooli hyvinvointi- ja terveystalvikuuden tuottamisessa
- Liikenneinfra ja tiestön/reittien talvikunnossapito -> liikkumismahdollisuudet

Kiinteistöjen hallinta

- Peruskorjaus, uudisrakentaminen, purku
- Siirtymäkausi vuokrasopimuksen vuokran määrittämisestä
- Yhtiöittämisvelvollisuus ja tyhjät liiketilat

Miten yhteistyössä tulisi edetä?

Tunnistetaan alueen lähtökohdat ja lainsäädäntö

Tunnistetaan tarve tehdä poikkihallinnollista yhteistyötä.

Riittävän kattava tietopohja

Tunnistetaan ”pulma” ikääntyneiden asumistarpeiden näkökulmasta (esim. kyselyt, kartoitukset, tietokannat).

Yhteiset tavoitteet ja niiden seuranta

Haetaan yhteistä linjaa ja asetetaan yhteisiä tavoitteita ikääntyneiden asumisessa. Vaatii yhteistä keskustelua ja vuoropuhelua.

Toimenpiteiden suunnittelu

Hyödynnetään tietoa toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja suunnitellaan toimenpiteet poikkihallinnollisesti.

Roolien ja vastuiden määrittely

Luodaan tarvittavat yhteistyöfoorumit, jossa määritellään vastuut ja roolit.

Päivitetään tai luodaan strategia

Alueellinen strategia, joka huomioi ikääntyneiden asumisen ohjaa myös kunnissa tehtävää työtä.

Suosituksia kuntien ja hyvinvointialueen ikääntyneiden asumisen ja asumispalveluiden kehittäjille

1. Kootaan tietoa ikääntyneiden asumistarpeista (mm. asumisen sijainti, hallintamuodot, uudis- ja korjausrakentaminen). Kustannustehokasta on koota tietoa yhteistyössä kuntien tai hyvinvointialueen kanssa.
2. Tunnistetaan kuntien/alueiden vahvuuksia, haasteita sekä tehtyä kehitystyötä. Jokaisella alueella löytyy omat kehittämiskohteet, joihin resursseja kannattaa suunnata.
3. Pidetään päättäjät tietoisia tehdystä kehitystyöstä ja tarpeista.
4. Suunnitellaan ikääntyneiden asumiseen liittyvä toimintamalli ja foorumit, joissa keskustelua käydään kuntien ja hyvinvointialueiden välillä. Tunnistetaan yhteisesti, mitkä asioista on kunnan vastuulla ja mitkä on hyvinvointialueen vastuulla.
5. Alueellisten strategisten tavoitteiden määrittely ja toimenpiteiden suunnittelu poikkihallinnollisesti.

Lähteenä hyödynnetyt tämän tutkimuksen aineistoja ja Kuntaliiton suosituksia. (2022)

Tuki yhteistyön edistämiseen

- Asumiseen liittyvää yhdyspinta- ja kehitystyötä on lähdetty viemään valtakunnallisten YMn ja STMn rahoittamien hankkeiden kautta eteenpäin. Hankkeet nähdään tärkeinä tukimuotoina uudistuksessa.
- Benchmarking tietoa ja kokemustenvaihtoa kaivataan alueilla ja kunnissa lisää. Haastatteluissa nostettiin esiin, että alueiden välinen vertailutieto on toivottua. (mm. tiivistetyt kuvaukset välimuotoisen asumisen malleista)
- Kunnat ja kuntayhtymät ovat kokeneet hyödyllisiksi myös yhteistä poikkihallinnollista keskustelua edistävät hankkeet -> hyödyllisiä myös lähitulevaisuudessa.
- Ikääntyneiden asumiseen liittyen kaivattiin lisää kansallista indikaattoritietoa. Indikaattoritietoa voisi lisätä esimerkiksi sähköiseen hyvinvointikertomukseen.
- Yhtenä keinona edistää ikääntyneiden asuntokantaa on ARA-tuet. Kunnan vuokra-asunnot voivat paikata myös yksityistä rakentamista paikkakunnilla. ARA:n ehtojen tulisi mahdollistaa asiakkaan kannalta joustavat ratkaisut.